

Защо Германия се справя с кризата?

Лоуренс Х. Уайт¹

Германия съкрати правителствените разходи и икономиката ѝ расте по един разумен начин. Това не е прецедент: и в миналото съгласуваната с пазара политика е извеждала този народ от кризи.

По-рано това лято Джордж Сорос и някои водещи кейнсианци критикуваха това, което те разглеждаха като прекалено твърда германска фискална дисциплина. Но през второто тримесечие реалният ръст на производството в Германия нараства солидно с 9% на годишна основа, докато икономиката на САЩ - с анемичните 1,6 на сто. Основателен е въпросът: превръща ли се Германия в пример на икономическо възстановяване, достоен за подражание?

През юни германският министър на финансите Волфганг Шойбле защити решението за съкращаване на правителствените разходи, позовавайки се на „неприязната към правителствените дефицити и страха от инфлация, които се коренят в германската история от миналия век”. Предполага се, че той е имал предвид периода на разрушителна хиперинфлация от 20-те години.

Но г-н Шойбле би могъл да цитира и подходящ за сравнение епизод от историята на своята страна. Преди 62 години Германия става модел за подражание при възстановяване от една много различна от сегашната криза. След войната германските градове, заводи и железни пътища са напълно разрушени, жестокият недоимък на храна, гориво, вода и жилища поставят под въпрос елементарното оцеляване на хората.

Поради нещастно стечение на обстоятелствата окупационните власти тогава фактически задълбочават недоимъка, като запазват контрола върху цените, наложен от нацистите преди и по време на войната. Потребителите и предприемачите се борят срещу бюрократичния режим на контрол и купонна система – борба, която икономистът Лудвиг Ерхард описва като „Der Rarierkrieg” или „хартiena война”. Черният пазар господства.

Възродената Социалдемократическа партия иска контролът и нормирането на стоките да продължи. Някои американски съветници са съгласни с този подход. В частност това важи за Джон Кенет Гълбрайт, който, като служител на Държавния департамент на САЩ, надзирава икономическата политика в окупираните Германия и Япония, а през периода 1941-1943 е царят на ценовия контрол в самите Съединени щати. Той напълно отхвърля идеята за съживяване на германската икономика чрез елиминиране на контрола.

Заводът на Volkswagen през 50-те. От 1950 до 1960 реалното промишлено производство на Западна Германия се удвоява, бележейки средногодишен ръст от 8%. (Фотография - Associated Press)

За късмет на обикновените германци, обаче, Ерхард, който през април 1948 г. става директор на стопанската администрация на британско-американската съвместна окупационна зона, има съвсем други идеи. Като за начало той замисля парична реформа – въвеждането на 20 юни с.г. на нова германска марка с цел заместването на безпомощната стара райхсмарка в трите западни окупационни зони. Без одобрението на съюзническото военно командване Ерхард използва случая, за да издаде всеобхватно постановление, отменящо всички предишни наредби за ценови контрол и нормиране на потреблението. По-късно Ерхард разказва на приятели, че, когато научил новината, командващият американските окупационни части генерал Луциус Клей му се обадил по телефона и казал: „Професор Ерхард, моите съветници ми казаха, че вие правите голяма грешка“; на което Ерхард отвърнал: „Същото ми казват и моите съветници“.

Направеното обаче изобщо не е голяма грешка. През следващите няколко седмици Ерхард премахва останалия тук и там контрол върху цените и заплатитеⁱⁱ, разпределителни и купонни разпоредби. Резултатът от премахването на контрола е впечатляващ.

Недостигът секва, черните пазари изчезват и Германия започва своето възстановяване. Покупките и продажбите с дойчемарките заместват натуралната размяна. Наблюдателите отбелязват, че почти веднага над фабричните комини започва да се извира пушек, че по улиците се появяват камиони с доставки и че шумът от строителни бригади започва да трака из градовете.

Забележителният успех на реформите ги прави необратими. След няколко месеца същата политика е възприета и във френската окупационна зона. Съюзническите власти съществено намаляват данъците.

Между юни и декември 1948 г. промишленото производство в трите западни окупационни зони нараства зашеметяващо с 50%. През май 1949 г. трите зони се обединяват за да учредят Федерална Република Германия, обикновено наричана от всички „Западна Германия“, а Източна Германия остава под съветски контрол във вид на Германска демократична република.

Икономическият ръст продължава и в условията на пазарно ориентираната политика на новото западногерманско правителство. Ерхард става министър на икономиката, служейки на канцлера Конрад Аденауер в поредица правителства от 1949 до 1963 г. Западногерманската икономика не само оставя далеч зад себе си тази на Източна Германия да ѝ диша праха; тя расте по-бързо от икономиките на Франция и Великобритания, макар да получава по-малко помощи по линия на Плана Маршал. Това е времето на немското „Wirtschaftswunder“, на "икономическото чудо."

Между 1950 и 1960 икономиката на Западна Германия нараства повече от два пъти в реално изражение, при среден кумулативен ръст на година от почти 8 на сто. Иконометриците, които са се опитвали да анализират различните фактори за този забележителен рекорд по икономически растеж, стигат до извода, че той не може изцяло да бъде обяснен с нарастването на работна сила, потока инвестиции или „догонването“ от относително ниска точка на начално развитие на производството. Голям дял от икономическия растеж за тези години се обяснява с по-висшия характер на икономическата политика.

През 1963 Ерхард наследява Аденауер и служи на Германия като канцлер още три години. Неговата изборна победа е обществено потвърждение на политиката, създала германското „Wirtschaftswunder“.

Ерхард извежда своите идеи от разработките на икономистите с ориентация към свободния пазар, съсредоточили се във Фрайбургския Университет. Сред тях особено място заема Валтер Ойкен, който разработва класическа либерална философия, известна като „ордолиберализъм“ (получила наименованието си от академичното списание „ORDO“, където фрайбургските икономисти публикуват идеите си). След 1963 интересът в Германия към ордолибералните идеи запада, засенчен от интереса към кейнсианството. Държавата на благоденствието се разраства. Икономиката бива спъвана от политики, разработени в угода на различни групови интереси.

Неслучайно по същото време запада и икономическият растеж. От 1960 до 1973 г. той е около два пъти по-нисък от растежа на 1950-те, а от 1973 до 1989 спада още наполовина до само 2% на година.

Интересът към ордолиберализма започва да се съживява през 70-те и 80-те години на миналия век, като продължава да има институционално присъствие във Фрайбургския университет и в Института Валтер Ойкен. Повече интерес от страна на политиците е може би най-доброто, което може да се случи за дългосрочното съживяване на германския икономически растеж.

Ако г-н Шойбле е искрен, когато казва, че в сравнение с американските политици, „ние гледаме в по-дългосрочен план и затова внимаваме с несъразмерните дефицити и опасностите от висока инфлация”, той може да намери полезен модел на стопанска политика, създаден от неговия предшественик преди 60 години.

ⁱ Авторът е професор по икономика в Университета Джордж Мейсън в САЩ; статията е част от неговата книга „Сблъсъкът на икономическите идеи”, чието издание предстои и е публикувана в *Wall Street Journal* на 8 септември т.г. под заглавие „Германското чудо – един различен поглед”. Преводът е на Красен Станчев. Оригиналят може да бъде прочетен на:

http://online.wsj.com/article_email/SB10001424052748703369704575461873411742404-1MyQjAxMTAwMDAwNzEwNDcyWj.html .

ⁱⁱ Германия и до днес няма политика на минимални работни заплати с изключение на два-три отрасъла (бел. пр.).